

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และขอเสนอแนะ

การมองย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต จะทำให้ได้บทเรียนที่เป็นแนวทางสำหรับการทำงานในอนาคต ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2526 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คือ ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา รวมทั้งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในสมัยต่าง ๆ จากเอกสาร หลักสูตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2521 รวม 12 ฉบับ หนังสือ วารสาร งานวิจัย ตลอดจนเอกสารทางราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2526 สัมภาษณ์ผู้ที่มีหน้าที่และความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา รวบรวมข้อมูลที่ไต่จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ มาประมวลความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาในแต่ละสมัยเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัย

ผลที่ไต่จากการวิจัย

วิวัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา มีลำดับความเป็นมาแบ่งได้สองยุค คือ ยุคแรก ระหว่าง พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2502 เป็นยุคที่หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายหลักให้ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ปลูกฝังนิสัยในการสังเกต รักความงาม รักความสะอาดและมีระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน โดยแสดงถึงลักษณะนิสัยเหล่านี้ออกมาในการวาดภาพ ยุคที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2526 เป็นยุคที่

หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเน้นที่ตัวเด็กเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมการแสดงออกอย่างเสรีและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คำนี้ถึงสุขภาพจิตของนักเรียนมากกว่าการฝึกฝนทักษะในทางศิลปะ

จากหลักสูตรประถมศึกษาที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2526 มีการประกาศใช้รวม 12 ฉบับนั้น ศิลปศึกษาเป็นวิชาเลือกในช่วงระยะเวลาแรก และเป็นวิชาบังคับเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2456 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2502 หลักสูตรมีรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาและวิธีสอนไม่มากนัก การกำหนดเนื้อหา ความมุ่งหมาย และวิธีสอน เขียนไวกว้าง ๆ ต่อมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2521 รายละเอียดในหลักสูตรพัฒนาจากการเขียนรวมกันของจุดมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีสอน อุปกรณ์ มาเป็นระบบการเขียนที่แยกหัวข้อย่อยอย่างเด่นชัด

กิจกรรมศิลปศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2502 เป็นกิจกรรมที่เน้นเฉพาะการวาดภาพและระบายสี ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2520 มีการกำหนดหลักสูตรศิลปศึกษาตามวิทยาการสมัยใหม่ ขอบเขตของกิจกรรมทางศิลปศึกษากว้างขวางขึ้น มีได้จำกัดอยู่แต่การวาดภาพและระบายสีเท่านั้น แต่มีการปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ภาพ การประดิษฐ์เศษวัสดุเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ถึง พ.ศ. 2526 มีการนำวิธีบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันมาใช้ (ใน พ.ศ. 2499 กอ สวัสดิคพาณิชย์ กล่าวถึงการบูรณาการเนื้อหาศิลปศึกษาเข้ากับวิชาอื่น ๆ มาแล้ว แต่ไม่มีการบังคับใช้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503) ศิลปศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จึงแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งบูรณาการเข้ากับวิชาอื่น ๆ ในทุกกลุ่มวิชา และอีกส่วนหนึ่งซึ่งจำเป็นต้องสอนเป็นศิลปศึกษาโดยเฉพาะก็จัดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งแยกสอนเป็นวิชาศิลปศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา คณิต และนาฏศิลป์ และกิจกรรมสร้างนิสัย

สำหรับวิวัฒนาการของวิธีสอนศิลปศึกษา แบ่งได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นสองยุค ยุคแรก ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2502 มีวิธีสอนที่เน้นให้

นักเรียนฝึกฝนทักษะการวาดภาพที่เหมือนจริง โดยดูแบบจากของจริงหรือครูวาดให้ดู หรือจากสมุดแบบฝึกหัดวาดภาพ ยุคที่สอง ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2526 มีวิธีสอนศิลปศึกษาที่มุ่งให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างเสรี ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสนุกสนาน เพลิดเพลินในการเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และนักวิชาการทางศิลปศึกษาได้เสนอแนะวิธีสอนแบบใหม่ ๆ ให้ครูเลือกใช้ แต่ในทางปฏิบัติ ครูผู้สอนก็จะเลือกใช้วิธีสอนนั้นแตกต่างกันไปตามประเภทของครูและโรงเรียน เมื่อประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กระทรวงศึกษาธิการจัดทำแผนการสอน มีรายละเอียดที่ครูใช้ในการสอนได้โดยตรง ซึ่งถ้าครูทุกคนใช้แผนการสอนนั้นก็ทำให้วิธีสอนศิลปศึกษาของครูทั่วประเทศเป็นไปในทำนองใกล้เคียงกันตามแผนการสอน ซึ่งเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนและการจัดกิจกรรม โดยครูผู้สอนเป็นผู้คอยเสนอแนะและจัดกิจกรรมให้ช่วย ทำความ สามารถของนักเรียน

ในด้านสื่อการเรียนการสอนและการวัดผลวิชาศิลปศึกษา แบ่งได้ตามจุดมุ่งหมายหลักสูตร เป็น 2 ยุค ยุคแรกตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2502 สื่อการเรียนการสอนที่ครูนิยมใช้ได้แก่ ของจริง ภาพตัวอย่าง สมุดแบบฝึกหัดวาดภาพ กระดาษคำ ซอลด์ และคอนทาสของยุคนี้ สื่อการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้เพิ่มขึ้นได้แก่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่นักเรียนต้องใช้ในการสร้างงานทางศิลปะมีไม่มากนัก เนื่องจากกิจกรรมทางศิลปะเน้นเฉพาะการวาดภาพและระบายสีจึงใช้แต่กระดาษวาดเขียน ดินสอคำ กระดาษขนวน ดินสอสี สีเครยง สีน้ำ ทั่วกัน น้ำหมึกจีน ไม้บรรทัด และเศษวัสดุ ส่วนการวัดผลวิชาศิลปศึกษาในช่วงเวลานี้เน้นที่ผลงานสำเร็จ โดยจัดให้สอนการวาดภาพเป็นคะแนนสำหรับวิชาศิลปะ ยุคที่สอง ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2526 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา และความเจริญทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น การใช้สื่อการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา ก็พัฒนามากขึ้นเป็นลำดับ สื่อการเรียนการสอนที่เพิ่มเติม ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ สมุดภาพตัวอย่าง แผนภูมิ สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ โทรทัศน์ กระดาษทราย ของจำลอง ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่นักเรียนใช้ประกอบการเรียนวิชาศิลปศึกษามีมากขึ้นตามประเภทของกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การวัดผล

วิชาศิลปศึกษาในยุคนี้ เป็นการวิจัยเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนโดยใช้วิธีสังเกต ชักถาม ทดสอบ และตรวจผลงาน โดยมุ่งเน้นพัฒนาการ และการแสดงออกทาง ศิลปะของนักเรียนเป็นรายบุคคล

อภิปรายผล

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่พ.ศ. 2435 ถึงพ.ศ. 2526 ในด้านความเหมือนและความแตกต่าง

ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เริ่มเข้ามาในระบบโรงเรียนไทย ตั้งแต่พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา แม้ว่าจะขาดหายไปในระยะ พ.ศ. 2438 ถึง พ.ศ. 2451 แต่ก็มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษา ถึง 10 ฉบับ ในจำนวนหลักสูตรทั้งหมด 12 ฉบับ ช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2451 เป็นช่วงที่มีเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษาน้อยมาก ทำให้ไม่อาจวิเคราะห์ถึงความเหมือนและความแตกต่างของจุดมุ่งหมายได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์ถึงความเหมือนและความแตกต่างของจุดมุ่งหมายหลักสูตรศิลปศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 ถึง พ.ศ. 2526 เท่านั้น

ก. ความเหมือนกันของจุดมุ่งหมายในหลักสูตรศิลปศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 ถึง พ.ศ. 2526 ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายที่เน้นการปลูกฝังนิสัยในเรื่องการรักความงาม การรักความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน ซึ่งจะเห็นได้จากหลักสูตรและคู่มือครูดังนี้

หลักสูตร พ.ศ. 2452 "... การวาดเขียนเป็นหนทางฝึกหัดความสังเกตอย่างนี้ได้ดี กับเป็นการปลูกความรักงามและรักความสะอาดและระเบียบเรียบร้อยควย ..." (กรมศึกษาธิการ 2452 : 11-12)

หลักสูตร พ.ศ. 2454 "... กับให้มีต้นคานรักความงามความสะอาดเรียบร้อย ..." (กรมศึกษาธิการ 2454 : 24)

คู่มือครู พ.ศ. 2478 (ที่ไซ้คู่มือครู พ.ศ. 2478 นี้เพราะจุดมุ่งหมายในหลักสูตร พ.ศ. 2456 พ.ศ. 2464 และ พ.ศ. 2480 มีเพียงสั้น ๆ)

"... ให้เด็กรู้จักสังเกต ทิชาจรณา ทิชม รักและสนใจในความสวยงามแห่งธรรมชาติ ซึ่งหอมล้อมเด็กอยู่โดยรอบ การสนใจในความสวยงามแห่งธรรมชาตินี้แหละเป็น คนเหตุที่จะทำให้เด็กรักความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ..." (กองวิชาการ 2478 : 1)

หลักสูตร พ.ศ. 2491 "... ฝึกให้เกิดนิสัยรักความสวยงาม และความละเอียด ประณีต ..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2491 : 17)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498 "... อำนวย แห่งการสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวเด็กก็จะกลายเป็นนิสัยชอบประณีต ชอบรักษาความ สะอาด และความเป็นระเบียบ อันจะคลี่คลายออกเป็นแบบฉบับ และประโยชน์แก่ สังคมต่อไป ..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2498 : 61)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 "... อนึ่ง เพื่อ ส่งเสริมให้เด็กมีกิจนิสัยอันดี ครูควรส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยในการประหยัด การเก็บรักษาความสะอาด ตลอดจนความเป็นระเบียบและสวยงาม ..." (กรมวิชาการ 2503 : 54)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 "... ให้มีค่านิยม เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 215) ซึ่งลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์นั้น ได้แก่ พึ่งตนเองได้ มีความเสียสละ เห็นแก่ ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ ชยันต์หมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน ..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 5)

2. จุดมุ่งหมายที่ปลูกฝังในเรื่องการสังเกต ซึ่งจะเห็นได้จาก หลักสูตรต่อไปนี้

หลักสูตร พ.ศ. 2452 "ความมุ่งหมาย คือ จะให้เกิดความ เอาใจใส่สังเกตรูป ซึ่งมีอะไรผ่านตาแล้วให้เชื่อว่าเห็นอยู่เสมอ อย่าให้ผ่านไป เปล่า ๆ เพื่อบำรุงความฉลาด การวาดเขียนเป็นหนทางฝึกหัดความสังเกตอย่างนี้ ไค้ ..." (กรมศึกษาธิการ 2452 : 11)

หลักสูตร พ.ศ. 2454 "ให้เกิดความพิศวงในรูป อะไร ผ่านตาให้ชื่อว่าเห็นอยู่เสมอ ให้เกิดความสังเกตในการเขียนรูปได้ถูกต้องตามของจริง..." (กรมศึกษาธิการ 2454 : 25)

หลักสูตร พ.ศ. 2456 "เพื่อตัดความสังเกตและให้ รู้จักแสดงความสังเกตด้วยรูปเขียน" (กระทรวงศึกษาธิการ 2464 : 23)

หลักสูตร พ.ศ. 2480 ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย แต่รายการสอนที่กำหนดไว้ใกล้เคียงกับหลักสูตร พ.ศ. 2452 พ.ศ. 2454 และ พ.ศ. 2464 ทำให้ทราบได้ว่าจุดมุ่งหมายมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รายการที่คอง สอนที่กำหนดไว้มีดังนี้ "หัดให้เขียนวากเส้น และวากหุ่นจากรูปของจริง ต่าง ๆ และให้เหมาะแก่ความรู้ของเด็ก" (กระทรวงธรรมการ 2480 : 15)

หลักสูตร พ.ศ. 2491 "... เพื่อฝึกหัดความสังเกตและ รู้จักแสดงความสังเกตของตนด้วยรูป ..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2491 : 7)

3. จุดมุ่งหมายที่เน้นในเรื่องความเพิกเพลิน สนุกสนานใน การเรียน เห็นได้จากหลักสูตรต่อไปนี้

หลักสูตร พ.ศ. 2491 "... เพื่อให้เกิดความเพิกเพลิน" (กระทรวงศึกษาธิการ 2491 : 7)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 " 5. ให้รู้จัก ใช้นิสัยเพื่อความเพิกเพลิน ว่าง และผ่อนคลายอารมณ์ในเวลาว่าง อันเป็น มูลฐานของการแสดงออกทางศิลปะและการตัดสินใจ" (กรมวิชาการ 2503:54)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 " 4. ให้มี ความสนุกสนาน เพิกเพลิน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้" (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 308)

4. จุดมุ่งหมายในค่านส่งเสริมการแสดงออกอย่างเสรี และ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เห็นได้จากหลักสูตรต่อไปนี้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498 "การศึกษาศิลปะ และการฝีมือ มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีความกระหายที่จะแสดง ความ

สามารถที่ซ่อนเร้นออกเป็นภาพและวัตถุ ดังนั้น อำนาจแห่งการสร้างสรรคที่มีอยู่ใน
ตัวเด็ก ..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2498 : 61)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503

๑. ให้เด็กได้แสดงความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ และความถนัดตาม
ธรรมชาติโดยเสรี
2. ให้อุจกัซชิลปะเพื่อส่งเสริมความเจริญทางค่านิจใจและอารมณ์
3. ให้ความคิคริเริ่ม และสร้างสรรค เพื่อส่งเสริมคิลปวัฒนธรรม
ในชีวิตประจำวันของบุคคลและชุมชน ให้มีความชื่นชมและรูกคุณค่าในคิลปะ
ของชาติ ..." (กรมวิชาการ 2503 : 54)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

๑. ให้ความคิคริเริ่มสร้างสรรค
 2. ใหสนใจและแสดงออกตามความถนัด และสามารถของตน..."
- (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 308)

ข. ความแตกต่างกันของจุดมุ่งหมายในหลักสูตรประถมศึกษา

หลักสูตรคิลปะศึกษา ทั้งแต่ พ.ศ. 2452 ถึง พ.ศ. 2502 มี
จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เน้นให้คิลปะศึกษาเป็นวิชาพื้นฐานที่ช่วยฝึกฝนทักษะในการสังเกต
และลักษณะนิสัยที่ดี ในค่านการรักความงาม ความสะอาด และความเป็นระเบียบ
เรียบร้อย โดยให้แสดงออกทางการวาดภาพ และการทำงานฝีมือ แต่ต่อมา
หลักสูตร พ.ศ. 2491 ก็เริ่มมีความมุ่งหมายเพิ่มขึ้น ในข้อที่วให้เกิคความเพลิกเพลิม
เมื่อประกาศใช้หลักสูตรประถมศีกษา พุทธศักราช 2498 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
แตกต่างไปจากเดิมมากขึ้น โดยหันมาเน้นการแสดงออกถึงสิ่งที่อยู่ภายในตัวเด็ก
และส่งเสริมความคิดสร้างสรรคมากกว่าการฝึกฝนทักษะในการสังเกต แต่หลักสูตร
ฉบับนี้จัดทำเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพียงชั้นเดียว และประกาศใช้ได้เพียง
5 เดือน ก็ยกเลิกหันกลับมามีหลักสูตร พ.ศ. 2491 ตามเดิม ผลกระทบที่มีต่อ
การจัดการ เรียนการสอนคิลปะศึกษาจึงมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของ
จุดมุ่งหมายคิลปะศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษาเห็นได้ชัดเจน เมื่อมีการประกาศใช้
หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ นับตั้งแต่

จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งโน้มเอียงไปตามแนวคิดในการจัดการศึกษาของสหรัฐอเมริกา (ลัคคา สุวรรณกุล 2518 : 150) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 และ พ.ศ. 2521 เน้นให้นักเรียนได้แสดงออกทางอารมณ์ ความคิด จินตนาการอย่างเสรี ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างความสมดุลทางจิตใจ เพ่งเล็งถึงวิธีการแสดงออกมากถ่ายผลงานสำเร็จรูป และส่งเสริมให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนศิลปะของไทยก่อนที่จะเข้ามาสู่ระบบการศึกษาอย่างในปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่เรียนกันตามสำนักช่าง หรือเรียนจากบรรพบุรุษ หรือเรียนจากพระตามวัดต่าง ๆ ซึ่งการเรียนการสอนในสมัยโบราณนั้นศิษย์จะต้องทำตามครูทุกอย่างโดยอาศัยการจำและลอกแบบจากครู จนกว่าจะมีความชำนาญเป็นที่พอใจของครู และเมื่อเรียนจนจบหลักสูตรที่ครูกำหนดไว้จึงจะมีโอกาสแสดงความสามารถ หรือความคิดตามแนวของตนได้ หากแต่ยังคงต้องยึดหลักของครูไว้ ใน พ.ศ. 2456 มีการจัดตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันทางศิลปะแห่งแรกของประเทศไทย การจัดการเรียนการสอน ก็ให้ครูช่างจริง ๆ มาสอน ครูเหล่านี้ก็ยังคงใช้วิธีสอนในรูปแบบเดิมที่ตนเคยได้รับการปลูกฝังมา (อารี สุทธิพันธุ์ 2525 : 40) บุคคลที่เข้ารับการศึกษาระบบนี้เมื่อสำเร็จการศึกษางานบางส่วนไปประกอบอาชีพศิลปิน และบางส่วนไปประกอบอาชีพเป็นครูสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งก็ยังคงใช้วิธีสอนที่พยายามย่ำ และมุ่งฝึกหัดให้นักเรียนมีความชำนาญ ตามแนวทางการสอนศิลปะเพื่อผลิตศิลปินและช่างฝีมือตามที่ตนได้รับการสอนมา (เลิศ อานันท์ 2523 : 8) และเนื่องจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่เน้นการปลูกฝังนิสัยในการสังเกต และให้แสดงการสังเกตนั้นออกมาเป็นภาพ เมื่อนักเรียนวาดภาพได้เหมือนกับของจริง หรือแบบที่ครูวาดให้ดูมากเท่าใด ก็แสดงถึงความละเอียดละออในการสังเกตมากเท่านั้น

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใน พ.ศ. 2503 จุดมุ่งหมายของการสอนศิลปศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดปัญหา มาก โดยเฉพาะด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูศิลปศึกษา เนื่องจากครูบางส่วนยึดมั่นอยู่กับวิธีสอนแบบเดิมที่ตนได้รับการถ่ายทอดมา ครูบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจในวิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทำให้ครูไม่สอน หรือใช้วิธีการสอนแบบเดิม และครูบางส่วนก็สอนไปตามยถากรรม เนื่องจากศิลปศึกษาเป็นวิชาบังคับให้สอนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ เมื่อจำเป็นต้องสอน และไม่ทราบว่า จะสอนอย่างไรก็หันมาใช้วิธีสอนที่ตนเคยได้รับการสอนมา คือนำตัวอย่างที่เป็นของจริง หุ่นจำลอง ภาพตัวอย่างที่ครูวาดใหญ่ หรือสมุดแบบฝึกหัดวาดภาพที่มีตัวอย่างไหลอกหน้าต่อนำ มาเป็นตัวอย่างให้เกิดความ (กรมการฝึกหัดครู 2516 : 135-138) อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประถมศึกษา ใน พ.ศ. 2521 ปัญหาดังกล่าวข้างต้นก็จะลดน้อยลง เพราะกระทรวงศึกษาธิการจัดทำแผนการสอนอย่างละเอียดชัดเจน ให้ครูสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสอนได้

3. จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา มีสาเหตุจาก

ก. การเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร หลักสูตรนั้นเป็นหัวใจสำคัญที่ครูต้องยึดถือเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง กระทรวงศึกษาธิการ และนักการศึกษาทั้งหลาย ก็จะพยายามเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการใหม่ ๆ ให้ครูผู้สอนได้ทราบ โดยการอบรมครูให้ทราบถึงหลักการ จุดมุ่งหมาย การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่เปลี่ยนไป

ข. การเปลี่ยนแปลงของทัศนคติของครูที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ทัศนคติของครูนับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการสอนของครู ครูรุ่นแล้วรุ่นเล่า ได้รับการปลูกฝังทัศนคติจากการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา ในอดีตที่มุ่งเน้นการฝึกฝนทักษะทางการวาดภาพ และยกย่องผู้มีความสามารถทางด้านนี้

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษากลับมาเริ่มต้นเมื่อมีการจัดหลักสูตรครุศิลปศึกษาให้สูงขึ้นถึงระดับปริญญาตรี ทั้งที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ใน พ.ศ. 2511 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2512 (วิรัตน์ พิชญ์ 2518 : 144) และใน พ.ศ. 2519 ทามวิทยาลัยครูต่าง ๆ ที่มีความพร้อมในค่านิยมกลาง งบประมาณ อาคารสถานที่ ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนต่างๆ (ผดุง พรหมผล 2522:28) ทำให้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของครุศิลปศึกษาเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น และมีผู้เขียนตำรา แบบเรียน บทความ ทางศิลปศึกษามากขึ้น ทั้งยังมีการจัดการประกวดผลงานทางศิลปะของนักเรียนทั่วประเทศ และจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนบ่อยครั้ง (อารี สุทธิพันธุ์ 2525 : 4) ทำให้ครูส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวของหลักสูตรในปัจจุบันดีขึ้น

ค. ความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการจัดการเรียนการสอน นับตั้งแต่มีการนำความคิดในการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างเสรีตามจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 เป็นต้นมา ความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาก็เพิ่มมากขึ้น แม้ว่าในทางปฏิบัติจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่ก็เริ่มต้นที่ก่อให้เกิดการศึกษาค้นคว้า และวิจัยทางศิลปศึกษา รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันพัฒนาจากการสอนเป็นรายวิชาโดยอิสระมาเป็นการบูรณาการเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน ผสมผสานการสอนด้วยวิธีการแบบเดิมกับวิธีการใหม่ ๆ เช่นการเรียนแบบศูนย์การเรียน การทำงานกลุ่ม การอภิปราย การเรียนด้วยบทเรียนโปรแกรม เป็นต้น

ง. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของครูและนักการศึกษา ที่มีประสบการณ์ในด้านการสอนศิลปศึกษา บุคคลเหล่านี้ได้พยายามคิดค้นวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เช่น การสอนแบบสร้างสรรค์ ของ ฟินิจ ภาวังคะรัต การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ของ ปราณีต มาลัยวงษ์ และ วิธีสอนศิลปศึกษา ของ เลิศ อานันท์นะ ที่มุ่งพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูทั้งสิ้น

4. แนวโน้มของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในอนาคต การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2526 นับได้ว่ามีการ

เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมมากพอควร ปัจจุบันนี้ การจัดการเรียน การสอนศิลปศึกษาเริ่มเป็นระบบมากขึ้น มีจุดมุ่งหมายในการสอนที่ชัดเจน จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เขาค่อยกันทำให้เห็น แนวโน้มของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในอนาคตของไทยดังนี้

ก. การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาจะยืดหยุ่นมากขึ้น เป็น การผสมกลมกลืนส่วนที่ดีของวิธีสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งครูสอนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะ เลือกใช้วิธีใดเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนของตน ดังที่ เลิศ อานันท์นะ (2523 : 30) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในอันที่จะบันดาลให้การเรียน การสอนบังเกิดผลต่อการศึกษาอย่างแท้จริง ก็คือ ครูสอนจะต้องเรียนรู้และทดลอง ค้นคว้าวิธีสอนใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของการสอนแต่ละวิธี และเลือกเฉพาะวิธีสอนที่ดีไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนพยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขวิธีสอนทุกวิธีให้ทันสมัยเหมาะสมกับสังคม ซึ่งตรงกับความเห็นของ สงวน รอคบุญ (สัมภาษณ์) ที่ว่า สิ่งสำคัญในการสอนศิลปศึกษาอยู่ที่ตัวบุคคล คือ ครูสอน เป็นสำคัญที่จะเลือกใช้วิธีสอนใดที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

ข. การสอนศิลปศึกษาจะเพิ่มและเน้นกิจกรรมที่ปลูกฝังความคิดแบบ ประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน โดยฝึกให้นักเรียนมีความคิด รู้จักเปรียบเทียบ หา เหตุผล ทอบคำถาม มีวิจาร์ณาภาพในการแสดงออก ยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์ และสอนให้นักเรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

ค. การวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนศิลปศึกษา จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง วิธีสอนในอนาคต และนับวันก็จะมี การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อ การพัฒนาวิธีสอน ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดี และครูสามารถ สอนได้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

ข้อเสนอแนะ

1. จากเอกสารหลักฐานที่แสดงว่า ครูศิลปศึกษาขาดความรู้ ความเข้าใจ ในวิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้เป็นผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการแนะนำ เผยแพร่วิธีสอนที่ครูและนักวิชาการคิดค้นขึ้น ตลอดจน ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาให้ครูศิลปศึกษาทราบอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการสอน

2. จากการศึกษาถึงวิธีสอนแบบต่าง ๆ จากเอกสารหลักสูตร ประมวลการสอน และคู่มือครูในอดีต ปรากฏว่ามีวิธีสอนศิลปศึกษาหลายแบบที่น่าสนใจและควรนำมาใช้ ทดลองสอน เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาศิลปศึกษา เช่น อาจมีการศึกษา เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีสอนศิลปศึกษาตามขั้นตอนของกรมบุทศศึกษาทหารบกที่เริ่มสอน ศิลปศึกษาค้นคว้ามาก่อน กับวิธีสอนศิลปศึกษาแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจะได้นำผล การวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่การสอนศิลปศึกษาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย